

EUZKERAREN ARERIOAK

Ez dira gutzi, alajaña!, bizi ta edestian barna gure jzkuntza onek izan dituen arerioak, m beraren aurka, zer zegiten jakin ala jakin gabe, gogor eta isituki ari izan diranak. Eta arerio guzti oiek zeintzuk izan diran ezagutzea egokia izango zaigulakoan nago, ain zuzen, oyen aurka jokatzeko bideak, bide egokienak, zelangoak izan ditezken begiratzeko ta oyetan barna bipilki joateko.

Lenengoa etxean bertan sortua dugu, etxekoa zearo, zoritza ez, betidanik eta barnetik bere lan zitala burutzen ari-izan dana, ta oindiño ere orela ja aitzen zaiguna: euzkaldunen artean ain berezia dan zabarkeriz du bere izena arerio orek, auzkerari buruz oso nabariturik ain zuzen agertzen dan zabarkeria, benetan guztiz ulerkaitza dan jokera deitoraga ia. Bai, euzkera barnetik maite dugu nontzat uler-eziña izan bear euzkerarekiko gure E i'an egiazko ajola ez ikustea. Zergatik, baña, ez izan gure e ita en artean E i'aren bizia dan beren izkuntzari buruz zaletasun geyago? berez eta ororengan sortu ta bizi bear-izango litzaken maitasun aundi ta bizi-bizia? Ez da eraz, geron ustez, erantzun egokia aurkitzea ta, apika, azpegi batzuetan ikusi bear-izango litzake ori.

Ba-dirudi, gurean, beti, lekorekoa etxekoa baño obetzat artzeko oso emanak izan gerala euzkaldunok, lekorekoa izateagatik bakañik, eta gaur bertan jokera ori edozertarako zabaldurik ikus diteke. Ondorioz etxekoa ezeztuta geratu bear, eta o engatik edo euzkaldunak sari lotsatuta agertzen dira euzkeraz egitean, bai ta erderaren au ean etxeko izkuntza uzteko ta bere orde erderaz ari-izateko yoranez beteta azaltzean.

Euzkera ez jakiñen izkeratzat artzeko edo izan da; aitzitik, erdera jakitunen izkuntza bezela, ta nai ez, noski, ez jakiña bezela agertzea. Orixe dala-ta, onela adierazi dute beren iritzi oke a, nunbait esaten: "Dakienak daki, eztakienak eztaki, Malko e'ko zuku ak erderaz ez daki"; oía nor izateko izan bear dana, erdalduna, ta euzkalduna baserako bakarrik edo; erdalduna gizonen artean ari-izateko, euzkalduna abereen artean bakarrik, lotsaga ia lez bere burua ikusteko.

Gero ikusiko dugunez, uste ori izateko, lekoretik eldu zaizkio orela oldozteko kari batzuk, izpide aundiak bezela; ta noraño sartu zaigun gure artean iritzi ori! Alegin aundietan barna agertzen dira guraso euzkaldunak beren semeek erderaz jakin dezaten eta, guztiz itsuturik, etxean guziak euzkeraz mintzatua en, beren semeai euzkeraz egiteko debekatu diete, orela beren alde jokatzen zutelakoan. Deitoraga ia, egitan, jokera ori!

Etzuten ikusi gure au ekoak gaur ain garbi azaltzen zaiguna, ta ez jakite ortan aurki diteke, ausaz, beren egite aren azalpen bat. Ez, etzuten ikusi euzkera euzkal-gogoari eutsi al dizayoken bide baka a dala, ta gaur bertan ere amaikatxo ari dira ain argi dagoen ori ikusi barik. Etzuten ikusi euzkera uztean, iltzean, E ia ere, Eri bezela, iltzen zala, Ludiaren zear lege oroka a lez begira ditekenez; orela edozein E i'an berbera gerta ditekela oartzeko. E i guztietan eta bakoitzean beren izkuntza beren gogoari eutsi dizayokena bide baka a be

izanik. Len ez baña orain bai, orain argi-argi agertzen zaigu jokera ori, ta o engatik ezin uler dezakegu gure artean oren zabarkeri aundia.

Oso beara izango zaigu, berez, egikera ori gogoratzea ta gogora-eragitea, bertan baitago, argi ta garbi, nolako bidea ja aitu bear dugun. Baña ori ikusi gabe ere naikoa izan bear-izango litzake euzkera euzkaldunen betiko izkuntza dala oartztea, besterik gabe, gure begi-niña bezela maitatzeko; ta ainbeste mendeetan barna gurean bizl-izan dala gogoratuz, berez sortu bear ere gure artean ilik ez geratzeko alegiñetan gogor ari-izateko gogo. Onela, bederen, geron etxean bertan sortutako arerio aundia menperatzeko.

Orix da, alegia, gure euzkeraren etsai aundiena, enurarik gabe. Baña badagoz lekoretik eldu ta eltzen zaizkigun beste arerio batzuk, eta ez gutxi a anopola! Erdera diran alboko beste izkuntzak ditugu etsai aundienetakoak gure euzkerarentzat; asi lateraz eta onen semeak diran prantzera ta españeraz ja aitzen gure izkuntza zapaltzeko erabilak izan dira mendeetan barna ta eten gabe. Alboko late iek gure Eña menperatzen eta euzkaldunak alka en artetik bereiztean, bakoitzak bere aldetik beren izkuntzak inda ez erabiltzeko beartu gaituzte zin-zifnez, xede berezienaz ere. Ondo ikusi dute gu berenganatzeko bide egokiena izkuntza izan dala, ta gogor eta isituki orixe erabil dute buru-belaii.

Orela iñoiz ez dute utzi euzkera ikastoletan erabiltzea, ta erdera jari digute ikasteko guziaren bide bezela, ondo ere baitakite guztia erderaz ikastean erdal-gogoa ere sartzea egokienik lortzen dala. Orela jokatzean guztiok erderaz oldoztu dezagula iritxi dute, ta gaur, berez, orixe dagigu danok, erderaz oldoztu euzkera egin ordez. Ona emen guztiok ongi ikusi bear-izango genukena: erderaz oldozteko ain bearturik geron burua ikustea, gure jopu-egokera be oso agirian agertzen dala. Jopu izateko jayo ote gera euzkaldunok? Nola ori onartu?; baiña nola egokera ortatik gurean alegin aundienak egin gabe geratu?

Jakitun ala jakin gabe izan, lekoreko erdaldun guziek eldu zaizkigu beti irakasle, geuk zer egin bear dugun jakin-erazteko, ta guztiek berdin euzkerarekiko arbuoz beterik, gura izkuntza utzi bear dugula esaten eta ortarako egin al-izan duten guzia betetzen. Gure biziaren alde jokatzeko beste biderik eztagoela esan digute bein eta beriz, egiazko beren xedea agertu gabe eiki, ots, gure Eña menperatzeko bide egokiena izatean, ortarako jokatu dute eten gabe ajola aundienaz. Eta oso ondo ikus; ta begiratu bear dugu geron aldetik joko ori, guztiz atzipeturik ez geratzeko.

Gaur egun Late i'ak, itzez beñepein, erki-araudiak onarturik izan dirala-ta, ba-dirudi euzkera be onarturik dagoela, ozta-ozta ta azalean bakarrik bada ere. Itzak baño besterik ez, alegia, gurean irakasle erdaldun utsak diralako ta batez ere ikastoletan gai guziak erderaz ikasteko bearturik gagozelako. Era ortaz gura elburuetatik oso u un bizi bear dugu oraindik, gure bizi-bea ak eskatzen dutenez gai guztiak euzkeraz irakasi ta ikastea ezinbestekoa izanik; ora beste arerio aundia nun ikus dezakegun gure aurka jokatzean.

Eta ez ori bakarik; gure udaletako landoletan langibak artzeko, toki batzuetan baitezpadakoa danez, euzkera jakitea baldintza bezela jari ezker, bereala Late i'aren agintariak oren aurka bipil agertzen dira, euzkera eztaienak orela baztertzea dala salatuz. Berdin esan lezakete beste edozein gayari buruz, o ezaz ezer eztaienak ere baztarturik geratzen dirala. Baña ori otu ere ez,

euzkerari buruz bakarrik ari dira orela, euzkeraren aurkako beren jokera nabari erakusten, eta bost ajola era ortaz ari diranai euzkera bera ta Euzkale i guzia, egitan, bazterturik geratzen dirala izanik, ta beren etxean bertan gañera. Ora gura arerioen beste jokera berezia.

Eta guzti ori naikoa izango ezpailjtzan, ata etxe barnean ere beste arerio bat sortu zaigula "euskara batua" jzena daramana. Jokabide oren esker, egun, amaika erderakada be iak onarturik agertzen dira gurean, onela beste ainbeste euzkal-itz jato ak lurperaturik uzteko. Jakiña, jokera ori ezin esan dezakegu gurean joko oso belia danik, eta zabarkeriaz ala beata zan lana ez egiteko alperkeriaz, len ere erab1a izan da. Oren aurka euzkaldun argi ta jakitun batzuk azaldu ziran, aipaga iak diran u engo bj iritziak erakusten dutenez. Ona emen zeintzuk diran eta nundik artu ditugun.

Azkue'ren iztegia (50'gn at.): "Bestelango berba a otzak kendu bear dira, dagozanean izen euzkerazko garbi ta nekazarien artean artu ta aotuak" (Mogel, Per. Ab. 196-12).

Ona emen beste bat: "Enparau guziok ark bildutako kopurua geitu bear degu, iñu iak bezela, gure kizkia nork daramayogula, orok batiz, erakusketan eta idazketan tairik gabe erabiltzeko, erdelkeri guziak e alotuta, autsa aizeak ba eyatu dezantzat". **OLABIDE.** "Giza-soña". (E etana iztegitik artuta, 1426'gn. o jaldean. **ERRALOTU** itza).

Ora or ospe aundiko bi euzkaldun jakjtunen iritziak, ja aitzeko ezin obeak bezela agertzen zaizkigunak. Ñola, baña, izan diteke bere burua euzkaltzale bezela eukitean eta erderarako oren jokera oke ean ari-izatea? Ben-benetan ulerkaitza guretzat. Ba-dakigu "euskara batua" oren atoan Arana Goiri'ren aurkako go otoa dala, "batua" onen alde ari dan batek esanda. (Ikus: "Euskara batua zertan den", 77'gn. o ialdean, Larresoro'k idatzita); eta ortxe ikusteko jokera ortan dagoen zio berezienetakoa.

Gure artean ari diran beste arerio batzuk aipa ta salatu genitzake, baña esandakoak naikotzat ar dizakegu geron aldetik nola jokatu bear dugun jakiteko. Ta barne-barnetik, emen edo an, gaur euzkerari buruz diarduten guzjai, be iro be, eskatu nai diegu euzkera gero ta geyako ikasteko, bere egitura sakon ezagutzeko ta ondorioaz euzkera bera dan bezela erabiltzeko.

U estarazu'ta Andoni